

**ฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วม
เพื่อการพัฒนาประเทศ**
**Halal in Social Participation Cooperation Networks Dimention
for Country Development**

Received: January 25,2021

Revised: February 18,2021

Accepted: April 26,2021

ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์¹, รุจิกาญจน์ สานนท์²

Thanarin Harnkiattiwong¹, Rujikarn Sanont²

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอมุมมองของฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศ ผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศใน 8 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค 2) การพัฒนาสังคมจิตวิทยา 3) การพัฒนาเศรษฐกิจ 4) การพัฒนาระบบการศึกษา 5) การพัฒนาระบบการยุติธรรม 6) การพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคม 7) การพัฒนาการค้าและการลงทุน และ 8) การพัฒนาการเมือง โดยในการพัฒนาแต่ละด้านต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมร่วมกัน ตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลการทำงานร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ฮาลาล, เครือข่ายความร่วมมือ, การมีส่วนร่วมทางสังคม, การพัฒนา

Abstract

The paper aimed at to present the halal in social participation cooperation networks dimension for country development. We found that the halal in social participation cooperation networks dimension for country development can describe in 8 topics: 1) Development of utilities, 2) social psychological development, 3) economic development, 4) educational system development, 5) justice development, 6) telecommunication network development, 7) trade and investment development, and 8) political development. Each aspect of development must be formed through government cooperation. Private Sector People and civil society together. Decide to work together, benefit and evaluate collaboration in the form of a participating cooperation network for sustainable development of Thailand.

¹ สมาคมปรัชญาคุณาภิวัตน์ทางสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

² อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Keywords: Hala, Cooperation networks, Social participation, Development

บทนำ

ฮาลาลนั้นมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเทศไทยและโลกเป็นอย่างมาก จากข้อมูลจำนวนประชากรโลกมีชาวมุสลิมราว 1.9 พันล้านคนที่ ซึ่งนับได้ว่าเป็นอันดับที่สอง รองจากศาสนาคริสต์ มุสลิมส่วนใหญ่มีแนวคิดแบบซุนนี 1.5 พันล้านคน และชีอะห์ 240 - 340 ล้านคน นอกนั้นเป็นนิกายขนาดเล็ก โดยอินโดนีเซียมีจำนวนชาวมุสลิมมากที่สุดที่ 12.70% ของทั่วโลก รองลงมาคือ ปากีสถาน 11.10% อินเดีย 10.90% และ บังกลาเทศ 9.20% (Worldpopulationreview.com, 2020) ซึ่งไทยมีชาวมุสลิมราว 3 ล้านคน คือ 4.30% ของประเทศ และ 0.20% ของโลก ซึ่งทำให้ตลาดฮาลาลมีความสำคัญอย่างยิ่ง จากข้อมูลของศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2561, หน้า 2) พบว่า ประเทศไทยมีโอกาสำหรับผู้ประกอบการ SME ไทยที่จะขยายบทบาทในตลาดนี้เพิ่มขึ้นผ่านอาหารแปรรูปต่าง ๆ ที่ผู้ประกอบการ SME ไทยมีศักยภาพ โดยเฉพาะวิสาหกิจชุมชน อาทิ ผักและผลไม้ท้องถิ่นแปรรูป เครื่องปรุงรส ขนมขบเคี้ยว เครื่องดื่มสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐนั้นได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมตลาดฮาลาล และการสร้างมาตรฐานเป็นอย่างมาก โดยกระทรวงเกษตรฯ ยกย่องผู้ประกอบการส่งเสริมสินค้ามาตรฐาน “ฮาลาล” ดันไทยสู่ประเทศส่งออกอาหารที่อุปแทนของโลก

ผู้เขียนจึงมีความสนใจนำประเด็นด้านการสร้างความร่วมมือทางสังคมมาประกอบและอธิบายแนวทางในการนำผลิตภัณฑ์ และบริการฮาลาลมาเชื่อมความสัมพันธ์ด้านการสร้างให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และเพื่อนำเสนอมุมมองของฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศ

เพื่อสามารถนำข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองของผลิตภัณฑ์และบริการฮาลาลไปใช้เป็นแนวทางในการประกอบธุรกิจ การบริหารจัดการภาครัฐ การสร้างความร่วมมือในภาคประชาชน และการสร้างบทบาทของภาคประชาสังคมได้อย่างมีทิศทางต่อไป

แนวคิด/ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครือข่ายทางสังคมแบบมีส่วนร่วม

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง การร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรการประเภเดียวกัน หรือเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มองค์กรต่างประเภทกัน ซึ่งมีหลายระดับตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกกับกลุ่ม การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มโดยดำเนินงานภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ (กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย, 2547, หน้า 7) โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ 3 องค์กรประกอบ คือ 1) กลุ่มของบุคคลหรือตัวแสดง 2) แต่ละบุคคลมีกลุ่มเอตริบิวต์ที่อธิบายคุณลักษณะ และ 3) กลุ่มของจุดเชื่อมโยงของความสัมพันธระหว่างบุคคล (Wasserman, S., Faust, K., & Faust, K., 1994) เครือข่ายทางสังคมสามารถอธิบายความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม ทั้งที่เป็นองค์กรเดียวกันและเครือข่ายระหว่างองค์กรแตกต่างกันได้ ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน โดยการนำเอาฮาลาลมาอธิบายในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมจะสามารถนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาประเทศต่อไป

ทั้งนี้ในเรื่องการมีส่วนร่วม Fornaroff, A. (1980) ได้นำเสนอขั้นตอนหรือกระบวนการในการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การวางแผน ประกอบด้วยการตัดสินใจกำหนดเป้าหมาย วิธีทรัพยากร และการติดตามประเมินผลของการดำเนินงาน 2) การดำเนินงาน 3) การใช้บริการจากโครงการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมนั้นมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation) 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefit) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) (John M. Cohen และ Norman T. Uphoff, 1980, pp.219-222) ดังนั้นการนำเอาแนวทางการการสร้างความร่วมมือกันในระดับปัจเจกชน ครอบครัว และสังคมนั้นย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในมิติของเครือข่าย ในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมต่อไป

ผลิตภัณฑ์และบริการฮาลาล

ผลิตภัณฑ์ฮาลาล (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2564, น. 1) ได้ระบุไว้ว่า “ฮาลาล” เป็นคำมาจากภาษาอาหรับ แปลว่า อนุมัติ อนุญาต หมายความว่า สิ่งของหรือการกระทำใด ๆ การผลิต การให้บริการ หรือการจำหน่ายใด ๆ ที่ไม่ขัดต่อบัญญัติของศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ อาหารฮาลาล (Halal Food) หมายถึง อาหารหรือผลิตภัณฑ์อาหารซึ่งอนุมัติตามบัญญัติศาสนาอิสลามให้มุสลิมบริโภคหรือใช้ประโยชน์ได้ อีกนัยยะหนึ่ง คำว่า “ฮาลาล” เป็นคำมาจากภาษาอารบิก หมายความว่า การผลิต การให้บริการ หรือการจำหน่ายใด ๆ ที่ไม่ขัดต่อบัญญัติของศาสนา ดังนั้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่า “อาหารฮาลาล” คือ อาหารที่ได้ผ่านกรรมวิธีในการทำ ผสมปรุง ประกอบ หรือแปรรูป ตามศาสนบัญญัตินั่นเอง เป็นการรับประกันว่าชาวมุสลิมโดยทั่วไป สามารถบริโภคอาหาร หรืออุปโภคสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ได้โดยสนิทใจ เราสามารถสังเกตผลิตภัณฑ์ว่าเป็น “ฮาลาล” หรือไม่นั้น ได้จากการประทับตรา “ฮาลาล” ที่ข้างบรรจุภัณฑ์นั้นเป็นสำคัญ (สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ, 2564) ซึ่งธุรกิจที่ดำเนินการผลิตอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานที่สอดคล้องและเป็นมาตรฐาน สอดคล้องกับ อารยา อายุรยน และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558, หน้า 1327) ที่ระบุว่ากระบวนการอาหารฮาลาลเป็นการบริหารจัดการที่เน้นถึงกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพโดยเป็นการจัดการและควบคุมกระบวนการผลิตอาหารและเป็นการดำเนินงานตามหลักมาตรฐานอาหารฮาลาลมีกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ฮาลาลเป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับแก่สากล

นอกจากผลิตภัณฑ์ และอาหารแล้ว ฮาลาลยังได้รวมไปถึงบริบทของการให้บริการดังการศึกษาของ ปิ่นมณัส จันทวงศ์ (2562, หน้า 69-70) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับด้านการท่องเที่ยวแบบฮาลาลว่าการท่องเที่ยวแบบฮาลาลมีผลต่อความพึงพอใจในการให้บริการของนักท่องเที่ยว โดยปัจจัยที่ส่งผลประกอบด้วย ปัจจัยด้านสถานที่ท่องเที่ยวเป็นมิตร ปัจจัยโรงแรมเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวมุสลิม และปัจจัยระดับความสามารถทางภาษาในเรื่องการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวมุสลิมเป็นปัจจัยที่ต้องให้ความสำคัญ

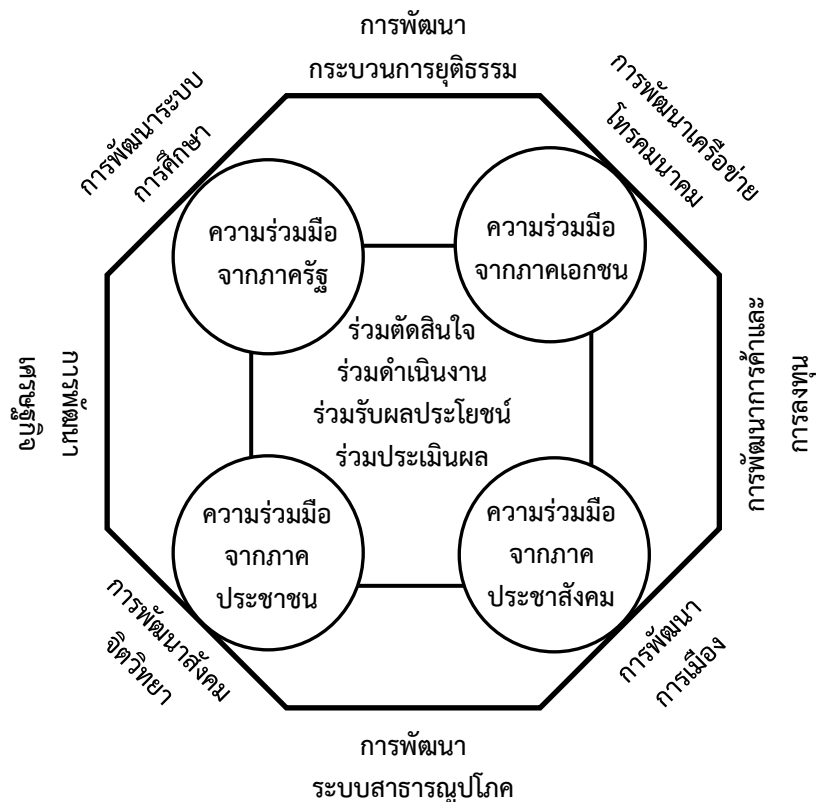
ทั้งแนวทางการจัดการเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ฮาลาลนั้นได้มีการศึกษาของ นันทรรัตน์ นามบุรี, สันติ อารักษ์คุณากร, ไญยิกา ยอดสุดเอี่ยม, อัลอามีน มะแต, อาดัม ไกรสุทรังค์, มนัส สุทธิการ และ ฮาซียะห์ ดอโรแซ (2561, หน้า ก) ระบุว่าประกอบด้วย ระบบที่ 1 การบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกการสร้างระบบการบริหารจัดการกลุ่ม ระบบนี้ได้พัฒนาให้มีข้อมูลเกี่ยวกับด้านโครงสร้างของกลุ่ม ด้านการนำกลุ่ม และด้านการสื่อสาร ระบบที่ 2 การบริหารจัดการด้านการตลาด ได้พัฒนาให้มีข้อมูลเกี่ยวกับด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการกำหนดราคาขาย ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และด้านการส่งเสริม

การตลาด ระบบที่ 3 ระบบบริหารจัดการด้านจริยธรรมทางธุรกิจ ได้พัฒนาให้มีข้อมูลเกี่ยวกับจริยธรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้ของกลุ่ม จริยธรรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ระบบที่ 4 การบริหารจัดการด้านผลิต ได้พัฒนาให้มีข้อมูลเกี่ยวกับด้านการจัดซื้อ ด้านการผลิตสินค้า ด้านเครื่องมือรวมทั้งอุปกรณ์การผลิต และด้านบรรจุและจัดส่งสินค้า และระบบที่ 5 การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงินได้พัฒนาให้มีข้อมูลเกี่ยวกับด้านรายรับ รายจ่าย ด้านต้นทุน และกำไร ด้านการเงินของกลุ่ม และด้านทรัพย์สินและหนี้สิน

ดังนั้นในการวิเคราะห์เรื่องฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศจะได้นำผลิตภัณฑ์และบริการฮาลาลมาอธิบายในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ

ฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วม

ผู้เขียนจึงขอเสนอรูปแบบฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศใน 8 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภค 2) การพัฒนาสังคมจิตวิทยา 3) การพัฒนาเศรษฐกิจ 4) การพัฒนาระบบการศึกษา 5) การพัฒนากระบวนการยุติธรรม 6) การพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคม 7) การพัฒนาการค้าและการลงทุน และ 8) การพัฒนาการเมือง โดยในการพัฒนาแต่ละด้านต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ร่วมกัน ตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลการทำงานร่วมกันในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน ดังภาพ

ภาพ 1 รูปแบบฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

บทสรุป

จากภาพรูปแบบฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ สามารถอธิบายแนวทางการพัฒนาประเทศด้วยฮาลาลใน 8 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ระบบไฟฟ้า ประปา ถนน รวมถึงระบบพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอื่น ๆ เช่น การเดินทางโดยสารด้วยระบบราง การเดินทางทางน้ำ และทางอากาศ

2) การพัฒนาสังคมจิตวิทยาทางด้านสังคม ที่มีความจำเป็นอื่น ๆ เช่นโรงพยาบาล แพทย์ และจิตแพทย์ เป็นต้น สอดคล้องกับ Vasylieva, T. A., Bilan, S., Bahmet, K. V., & Seliga, R. (2020, p. 291) ซึ่งระบุเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเพื่อรองรับการพัฒนาของประเทศ ในประเด็นเรื่องเตียงโรงพยาบาล แพทย์ จิตแพทย์ ที่ต้องมีเพียงพอ มีแพทย์เพียงพอ

3) การพัฒนาเศรษฐกิจ: การพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการผลิตผลิตภัณฑ์ฮาลาลต้องมีความสะอาดมีมาตรฐานตรงตามที่ได้กำหนดไว้ภายใต้มาตรฐานการดำเนินงานการผลิตอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลทั้งในเรื่องของ 1) ขั้นตอนการวางแผนการดำเนินการผลิตอาหารฮาลาล ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านสถานที่การผลิต ด้านวัสดุอุปกรณ์ในการทำการผลิต ด้านการจัดซื้อวัตถุดิบ และ 2) การดำเนินงานกระบวนการผลิตอาหารฮาลาล ได้แก่ ด้านการจัดการวัตถุดิบ ด้านวิธีการชำระล้างวัตถุดิบ ด้านการควบคุมการใช้น้ำ ด้านการผลิต ด้านการประเมินการดำเนินงานการผลิต และ 3) การดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปของการผลิตอาหารฮาลาล ได้แก่ ด้านการบรรจุ ด้านการเก็บรักษาด้านการขนส่ง ด้านการจัดการช่องทางการจัดจำหน่าย และด้านการแสดงฉลากเครื่องหมายฮาลาล สอดคล้องกับ อารยา อายุบเคน และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558, หน้า 1333-1335)

4) การพัฒนาระบบการศึกษาในพื้นที่เพื่อให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมซึ่งมีรูปแบบของการพัฒนาระบบการศึกษาโดยยึดหลักที่เกี่ยวข้องกับชาวมุสลิมเป็นที่ตั้ง สอดคล้องกับ ชีवाल สิงหาทอง, เปรมจิตต์ ขจรภัย ลาร์เซ็น, ซอเพชร เป้าเงิน และมารุต พัฒนผล (2563, หน้า 231) ที่ระบุว่าองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษาคือ รูปแบบของเครือข่ายต้องร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผลร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันในลักษณะกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพการศึกษาของคนในชุมชนและพื้นที่เหมือนกัน

5) การพัฒนากระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นร่วมกันในสังคมถึงความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะต้องทำให้เกิดการยอมรับทุกภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม สอดคล้องกับ อิสมาแอล เบญจิบรอฮีม และ ธนสฤษฎ์ สดเวทิต (2561, น. 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกับการพัฒนาความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย พบว่า ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนต่อการสร้างกระบวนการทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาความมั่นคง เพื่อความสงบสุขและสันติในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ด้านพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ด้านพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคม ด้านพัฒนาระบบการศึกษา ด้านพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านพัฒนาการค้าและการลงทุน ด้านพัฒนาสังคมจิตวิทยา และด้านการพัฒนาการเมืองตามลำดับ ทั้งนี้ การที่ภาครัฐได้ดำเนินยุทธศาสตร์สนองรับแนวทางตามพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ได้สร้างความเชื่อมั่นต่อพี่น้องประชาชนในพื้นที่ ในขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ที่มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาความ

มั่นคงภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความไม่สงบสามารถดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามทิศทางที่ควรจะเป็น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรผลักดันการเสริมสร้างกระบวนการทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกมิติ

6) การพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการติดต่อสื่อสารแนวทางการพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคมที่ดีจะก่อให้เกิดการบริหารจัดการภาพรวมและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งเพราะการสื่อสารที่ดีนั่นเอง สอดคล้องกับ อิสมาแอล เบญอিবรอฮิม และ ธนสฤษฎ์ สดเวทีต (2561, น. 79) ได้ทำการศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกับการพัฒนาความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย พบว่า ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนต่อการสร้างกระบวนการทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาความมั่นคง เพื่อความสงบสุขและสันติในพื้นที่ได้อย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาระบบการยุติธรรม ด้านการพัฒนาระบบสาธารณสุข โภค ด้านการพัฒนาเครือข่ายโทรคมนาคม ด้านการพัฒนาระบบการศึกษา ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาการค้าและการลงทุน ด้านการพัฒนาสังคมจิตวิทยา และด้านการพัฒนาการเมืองตามลำดับ ทั้งนี้ การที่ภาครัฐได้ดำเนินยุทธศาสตร์สนองรับแนวทางตามพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ได้สร้างความเชื่อมั่นต่อพี่น้องประชาชนในพื้นที่ ในขณะเดียวกันประชาชนในพื้นที่ก็มีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาความมั่นคงภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความไม่สงบสามารถดำเนินไปได้อย่างถูกต้องตามทิศทางที่ควรจะเป็น ดังนั้น ภาครัฐจึงควรผลักดันการเสริมสร้างกระบวนการทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกมิติ

7) การพัฒนาการค้าและการลงทุน โดยการพัฒนาส่งเสริมการมีงานทำด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ โดยเฉพาะชาวมุสลิมเพื่อให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์ฮาลาลได้อย่างถูกต้องได้มาตรฐานสอดคล้องกับ นันทรัตน์ นามบุรี, สันติ อารักษ์คุณากร, ไญยิกา ยอดสุดเอี่ยม, อัลอามีน มะแต, อาดัม ไกรสุทธีร์, มนัส สุทธิการ และ ฮาซียะห์ ดอโรแซ (2561, หน้า 107) ที่เสนอให้มีวิสาหกิจชุมชนที่สามารถกำหนดกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่มีศักยภาพ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีมาตรฐานสามารถส่งไปจำหน่ายตลาดนอกชุมชนได้โดยการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มหรือองค์กรนอกชุมชน หรือส่งไปยังหน่วยงานที่ทดสอบและรับรองผลสามารถสร้างความเข้มแข็งได้ และส่งเสริมการผลิตและการลงทุน รวมถึงช่องทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง

8) การพัฒนาการเมือง ต้องมีแนวทางการพัฒนาจากทุกภาคส่วนร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งภาคประชาสังคมในประเทศไทยนั้น เริ่มมีบทบาทสำคัญและชัดเจนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่นำไปสู่เหตุการณ์สำคัญในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และมีบทบาทสำคัญเรื่อยมาจนถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศอีกครั้งในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2535 หลังจากนั้น เครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมเป็นกำลังสำคัญในการผลักดันและก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถูกขนานว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เนื่องจากประชาชนและองค์กรภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้สูงกว่าฉบับอื่น และมีบทบาทกับภาคประชาสังคมค่อนข้างสูง (Kittayarak, K., 2003; Pongsapich, A., 1999)

ข้อเสนอแนะ

ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการวางนโยบายผลิตภัณฑ์หรือบริการ ควรนำรูปแบบฮาลาลในมิติของเครือข่ายความร่วมมือทางสังคมแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมาปรับใช้ในองค์กร หรือธุรกิจของตน เพื่อให้เกิดประเด็นผลกระทบเชิงบวกต่อทุกภาคส่วนทั้งภาคเอกชนเอง ภาครัฐในการบริหารนโยบายประเทศ ภาคประชาชนในการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพ และภาคประชาสังคม โดยจะส่งผลให้เกิดการปรับตัวทางด้านกลยุทธ์ของภาคธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ฮาลาลเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันด้วยกลยุทธ์การสร้างพันธมิตรทั้งด้านพันธมิตรทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ดำเนินกิจการด้านผลิตภัณฑ์และบริการฮาลาลด้วยกัน และพันธมิตรทางการค้าในระดับของภาคีความร่วมมือในรูปแบบของเครือข่ายเพื่อให้ผลิตภัณฑ์และบริการฮาลาลเป็นที่รู้จักในวงกว้างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2564). *ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพธุรกิจสินค้าและบริการฮาลาล* (พ.ศ. 2559-2563), สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม พ.ศ. 2564, จาก <https://www.dip.go.th/Portals/0/2558/Busarin/%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%9D%E0%B8%B2%E0%B8%81/Halal%20Strategy.pdf>
- กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย. (2547). *รายงานการวิจัยสถานการณ์เครือข่ายด้านเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ชัชวาล สิงหาทอง, เปรมจิตต์ ขจรภัย ลาร์เซ็น, ช่อเพชร เป้าเงิน และมารุต พัฒนผล. (2563). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือของสถานศึกษาด้านวิชาการของกลุ่มโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, *Journal of Modern Learning Development*, 5(1), 231-245.
- นันทรัตน์ นามบุรี, สันติ อารักษ์คุณากร, ไญยิกา ยอดสุดเอี่ยม, อัลอามีน มะแต, อาดัม ไกรสุทนต์, มนัส สุทธิการ และ ฮาซียะห์ ดอโรแซ. (2561). การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตอาหารฮาลาลในเขตสามจังหวัดชายแดนใต้เพื่อสร้างความสามารถทางการแข่งขันทางการค้าสู่สากล, ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2561.
- ปิ่นมณัส จันทวงษ์. (2562). การท่องเที่ยวแบบฮาลาลมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการให้บริการของนักท่องเที่ยวมุสลิมในจังหวัดชลบุรี, *หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการธุรกิจโลก วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2564). *มาตรฐานอาหารฮาลาลแห่งชาติ*, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม พ.ศ. 2564, จาก <https://www.acfs.go.th/halal/general.php>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2561). *โอกาส SME ไทย ชิงตลาดฮาลาลโลก*, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม พ.ศ. 2564, https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Thai-SME-Opportunity_Halal-Market.pdf

- อารยา อายุบเคน และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558).มาตรฐานการดำเนินงานการผลิตอาหารภายใต้เครื่องหมายฮาลาลของผู้ประกอบการธุรกิจอาหารในจังหวัดนนทบุรี, *Veridian E-Journal, Silpakorn University, ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 8(2), 1327-1340.
- อิสมาแอล เบญอับรอฮีม และ ธนสฤณี สดเวทิต. (2561). วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกับการพัฒนาความมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทย, *บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต*. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม 2561, 79-90.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: seeking clarity through specificity. *World development*, 8(3), 213-235.
- Dong, X., Yu, C., & Hwang, Y. S. (2021). The Effects of Reverse Knowledge Spillover on China's Sustainable Development: Sustainable Development Indicators Based on Institutional Quality. *Sustainability*, 13(4), 1628.
- Fornaroff, A. (1980). Community Involvement in Health System for Primary Health Care. *Geneva: World Health Organization*.
- Gerber, M. L. (2020). *Global Health Security and Development Indicators* (Doctoral dissertation, Tulane University, Payson Center for International Development).
- Kittayarak, K. (2003). The Thai Constitution of 1997 and its implication on criminal justice reform. *Resource Material Series of United Nations Asia and Far East Institute For the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*, 60, 107-117.
- Nilsson, A. E., & Larsen, J. N. (2020). Making regional sense of global sustainable development indicators for the Arctic. *Sustainability*, 12(3), 1027.
- Oliveira, G. M., Vidal, D. G., Viterbo, L. M. F., & Maia, R. L. (2020). Measuring the implementation of Sustainable Development Goals at a local level: The WeGlx index. In *Universities and Sustainable Communities: Meeting the Goals of the Agenda 2030* (pp. 215-245). Springer, Cham.
- Vasylieva, T. A., Bilan, S., Bahmet, K. V., & Seliga, R. (2020). Institutional development gap in the social sector: Cross-country analysis.
- Wasserman, S., Faust, K., & Faust, K. (1994). Social Network Analysis. Structural Analysis in the Social Sciences.
- Worldpopulationreview.com. (2020). *Muslim Population By Country 2020*, Retrieved date: 25 March, 2021, <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>